

Wyrok z dnia 20 listopada 2008 r.

I UK 104/08

Nauczyciel urodzony po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowuje prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli w ciągu 10 lat od wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) spełni warunki określone w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), a warunek rozwiązania stosunku pracy zostanie spełniony po dniu 31 grudnia 2008 r. (art. 88 ust. 2a tej ustawy).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Katarzyna Gonera, Zbigniew Korzeniowski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 20 listopada 2008 r. sprawy z odwołania Urszuli B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 listopada 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie wyrokiem z dnia 9 października 2006 r. zmienił decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w C. z dnia 20 lipca 2006 r. i przyznał Urszuli B. prawo do emerytury nauczycielskiej od lipca 2006 r. Przy uwzględnieniu spornego między skarżącą a organem rentowym okresu pracy w gospodarstwie rolnym ustalił, że ubezpieczona wykazała ogółem trzydziestoletni okres ubezpieczenia, w tym dwudziestoletni okres pracy nauczycielskiej, a skoro nie przystąpiła do Otwartego Funduszu Emerytalnego

i wyraziła wolę odejścia na emeryturę w myśl ustawy Karta Nauczyciela, to spełniła wszystkie warunki niezbędne do przyznania emerytury nauczycielskiej.

W apelacji organ rentowy zarzucił naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 88 ust.1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela i przyznanie ubezpieczonej emerytury bez wypełnienia warunku rozwiązania stosunku pracy. Skarżący podniósł, że z oświadczenia złożonego przez ubezpieczoną na rozprawie w dniu 9 października 2006 r. wynikało, że pracuje ona nadal, przynajmniej do grudnia 2007 r.

Wyrokiem z dnia 29 listopada 2007 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach zmienił zaskarżony wyrok i przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury od dnia 1 września 2007 r., oddalając odwołanie w pozostałej części oraz apelację organu rentowego w pozostałym zakresie. Sąd Apelacyjny zastosował art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym w chwili orzekania, nadanym od dnia 31 sierpnia 2007 r. ustawą z dnia 23 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 158, poz. 1103), który wyłożył w ten sposób, że od dnia 1 września 2007 r. warunek rozwiązania stosunku pracy nie jest istotny przy ocenie uprawnień emerytalnych ubezpieczonej. W ocenie Sądu, warunek rozwiązania stosunku pracy nie jest wymagany, jeśli pozostałe warunki do uzyskania emerytury określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela zostały spełnione w ciągu dziewięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ubezpieczony nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego.

Skarga kasacyjna wywiedziona przez organ rentowy zawierała wniosek o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołania, a oparta została na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 88 ust. 1 w związku z ust. 2a Karty Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 września 2007 r., prowadzącą do przyjęcia, że ubezpieczonej przysługuje prawo do emerytury nauczycielskiej bez spełnienia nadal wymaganego warunku rozwiązania stosunku pracy na wniosek nauczyciela, bądź w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 Karty.

Skarżący podniósł, że ubezpieczona (urodzona w dniu 10 października 1957 r.) udowodniła okres pracy w szczególnym charakterze w wymiarze przekraczającym 20 lat oraz legitymuje się ogólnym stażem pracy wynoszącym ponad 30 lat, lecz nadal nie rozwiązała stosunku pracy, więc - w jego ocenie - nie może nabyć prawa

do emerytury. Wbrew twierdzeniu Sądu Apelacyjnego, zmiana art. 88 Karty Nauczyciela (wprowadzona od dnia 31 sierpnia 2007 r.) nie polegała na dodaniu do tego artykułu ustępu 2a, lecz na ustaleniu innego jego brzmienia. W brzmieniu obowiązującym do dnia 31 sierpnia 2007 r. art. 88 ust. 2a Karty stanowił, że nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., zachowują prawo do emerytury, o której mowa w ust. 1, bez względu na wiek, w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jeżeli nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wnioski o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa. Po zmianie art. 88 ust. 2a otrzymał brzmienie, zgodnie z którym nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, gdy spełnili warunki do uzyskania emerytury określone w ust. 1, w ciągu dziewięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, przy czym art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela pozostał w takim samym brzmieniu jak poprzednio. Stosownie zaś do art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający 30-letni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Wykładnia tych przepisów wskazuje - zdaniem organu rentowego - że nauczyciele urodzeni przed 1 stycznia 1949 r. mogli skorzystać z prawa do wcześniejszej emerytury, jeżeli legitymowali się 30-letnim okresem zatrudnienia, 20-letnim okresem pracy w szczególnym charakterze oraz rozwiązali stosunek pracy.

Porównanie art. 88 ust. 2a - w nowym brzmieniu - z art. 88 ust. 1 prowadzi do wniosku, że frazę: „z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy” należy odnieść do czasu, w jakim mają być spełnione warunki do uzyskania emerytury, wymienione w ust. 1, nie zaś do samego katalogu tych warunków, co powoduje, że w stanie prawnym obowiązującym od dnia 31 sierpnia 2007 r., nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., mogą przejść na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli spełnią wszystkie warunki wymienione w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, tzn. posiadają 30 - letni ogólny staż pracy, w tym 20 lat pracy w szczególnym charakterze oraz rozwiążą stosunek pracy na swój wniosek, przy czym obydwa warunki stażowe muszą zostać spełnione do dnia 31 grudnia 2007 r., natomiast

warunek rozwiązania stosunku pracy może zostać spełniony również po dniu 31 grudnia 2007 r. Taka wykładnia - jak twierdził skarżący - jest również uzasadniona równym potraktowaniem nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. i przed dniem 1 stycznia 1949 r., których nie dotyczy zmiana prawa, i którzy w celu uzyskania prawa do emerytury nauczycielskiej bezspornie muszą spełnić warunek rozwiązania stosunku pracy.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Przepis art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) tworzy pełną i wyczerpującą regulację warunków przejścia na emeryturę nauczycieli bez względu na wiek, a po wykazaniu 30-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, lub 25-letniego okresu zatrudnienia, w którym co najmniej 20 lat przypada na pracę w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym. W art. 88 ust. 1 *in fine* postanowiono, że nauczyciel po spełnieniu tych warunków może przejść na emeryturę po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy. Ugruntowany jest pogląd, że jest to dodatkowe wymaganie powstania prawa do emerytury nauczycielskiej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1999 r., II UKN 149/99, OSNAPiUS 2001 nr 2, poz. 46, z dnia 30 sierpnia 2001 r., II UKN 525/00, OSNP 2003 nr 12, poz. 298, z dnia 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNP 2003 nr 16, poz. 390, z dnia 13 czerwca 2007 II UK 232/06, niepublikowany, z dnia 19 września 2007 III UK 43/07, niepublikowany, z dnia 17 kwietnia 2008 II UK 194/07, niepublikowany, z dnia 25 kwietnia 2008 I UK 267/07, niepublikowany).

W brzmieniu obowiązującym przed dniem 31 sierpnia 2007 r., a po dniu 1 stycznia 1999 r., nadanym przez art. 150 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118), zgodnie z zasadami nowego systemu emerytalnego, art. 88 Karty uzupełniony został o dodatkową regulację ust. 2a, obejmującą nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., którym zagwarantowano prawo do emerytury, o której mowa w ust. 1, bez względu na wiek, w ciągu ośmiu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego. W trakcie kolejnych nowelizacji okres zachowania uprawnień był przedłużany, ostatnio do

dziesięciu lat od dnia 1 stycznia 1999 r. (ustawa z dnia 7 września 2007 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 191, poz.1369).

W ówczesnym stanie prawnym nie budziło wątpliwości istnienie jednolitych reguł przechodzenia na emeryturę nauczycieli urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. i po tej dacie; wszyscy przechodzili na emeryturę, „o której mowa w ust. 1”. Po zmianie od dnia 31 sierpnia 2007 r. treści art. 88 ust. 2a Karty ustawą z dnia z dnia 23 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 158, poz. 1103) nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli spełnili warunki do emerytury, określone w ust. 1, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy oraz nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wnioski o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa. Ta zmieniona konstrukcja przepisu, w której nie ma odwołania do „emerytury, o której mowa w ust. 1”, lecz nawiązuje się do „warunków do emerytury, określonych w ust. 1, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy”, może rodzić istotną wątpliwość co do tego, czy ustawodawca całkowicie odstąpił od warunku rozwiązania przez tę grupę nauczycieli stosunku pracy, czy też mogą oni przejść na emeryturę po spełnieniu tego warunku, lecz bez czasowego ograniczenia jego wypełnienia przed dniem 31 grudnia 2008 r., jeżeli pozostałe warunki przewidziane w art. 88 ust. 1 Karty wypełnią przed tą datą.

Przyjęcie stanowiska o rezygnacji z warunku rozwiązania stosunku pracy znajduje pewne uzasadnienie w ogólnej tendencji prawodawcy do likwidacji wymagania rozwiązania stosunku pracy w odniesieniu do osób uprawnionych do emerytur wcześniejszych (por. uchylene z dniem 16 września 2005 r. art. 46 ust. 1 pkt 3, art. 49 i art. 50 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez ustawę z dnia 27 lipca 2005 r., Dz.U. Nr 167, poz. 1397). Rozwiązanie stosunku pracy jest wymagane tylko z punktu widzenia art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, stanowiącym o zawieszeniu prawa do emerytury bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał

je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego.

Przyjmując to stanowisko, należałoby stwierdzić, że warunek rozwiązania stosunku pracy przez nauczycieli „młodszych” nie musi być w ogóle spełniony, a od rozwiązania stosunku pracy zależy tylko wypłata emerytury. Przeciwno tej koncepcji przemawia jednak pozostawienie w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, który jest przepisem odrębnym w rozumieniu art. 47 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), warunku rozwiązania stosunku pracy. Zachowanie tego warunku wobec nauczycieli wywołuje problem podmiotowego zakresu jego obowiązywania, sprowadzający istotę występującego w sprawie zagadnienia prawnego do określenia wzajemnego stosunku art. 88 ust. 1 i art. 88 ust. 2a ustawy - Karta Nauczyciela w obecnym brzemieniu. Rozwiązując ten problem, należy odpowiedzieć na pytanie, czy każdy z tych przepisów zyskał autonomiczną odrębność i stał się niezależną od drugiego regulacją - art. 88 ust. 1 warunków emerytalnych nauczycieli urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., a art. 88 ust. 2a - nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., czy też w art. 88 Karty warunki emerytalne nauczycieli są usystematyzowane w ten sposób, że wszyscy uprawnieni do emerytury bez względu na wiek nie mogą nabyć prawa do emerytury bez rozwiązania stosunku pracy.

Za zachowaniem emerytalnego warunku rozwiązania stosunku pracy względem wszystkich nauczycieli, o których mowa w art. 88 Karty Nauczyciela, a jedynie odroczenia jego spełnienia przez nauczycieli, dla których możliwość przejścia na emeryturę bez osiągnięcia wieku emerytalnego wygasa z dniem 31 grudnia 2008 r., przemawiają mocne argumenty. Założenie możliwości uzyskania przez nauczyciela statusu emeryta z mocy samego prawa z chwilą spełnienia warunku dotyczącego okresu zatrudnienia i pozostania w stosunku pracy nie jest uzasadnione, gdyż art. 88 Karty Nauczyciela zakłada pewną procedurę przechodzenia na emeryturę; nauczyciel nie staje się emerytem z mocy samego prawa, lecz na skutek własnego działania, przez wyrażenie woli przejścia na emeryturę przez wniesienie wniosku do właściwego organu oraz przez rozwiązanie stosunku pracy. Sformułowanie przesłanek przejścia na emeryturę w art. 88 ust. 1 wyraża tę zasadę wystarczająco jasno; chodzi o określenie, że nauczyciele, jeżeli mają wymagany okres zatrudnienia, to „mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę”. Z

takiego określenia nie wynika możliwość uzyskania prawa do emerytury z tytułu wypełnienia wyłącznie warunku co do długości stażu pracy.

Argumenty przemawiające za zachowaniem, przy przełożeniu tylko na czas po dniu 1 stycznia 2009 r., warunku rozwiązania stosunku pracy przez nauczycieli „młodszych”, zawarte zostały *expressis verbis* w uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (druk Nr 1929 z dnia 4 lipca 2007 r.). Wynika z niego, że zmiana art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela wiązała się z koniecznością pilnego zapobieżenia masowemu składaniu wypowiedzi przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., którzy warunki stażowe spełnią do końca roku. W intencji projektodawcy zaproponowana zmiana Karty Nauczyciela miała na celu umożliwienie nauczycielom, którzy spełnią warunki dla przejścia na wcześniejszą emeryturę, jej uzyskanie niezależnie od terminu złożenia wniosku o rozwiązanie stosunku pracy. Oznacza to, że nauczyciel urodzony po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., chcący przejść na wcześniejszą emeryturę, musi do dnia 31 grudnia 2007 r. spełnić warunki dotyczące stażu, tj. posiadania trzydziestoletniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, a nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - 25-letniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, natomiast nie będzie musiał spełnić warunku rozwiązania stosunku pracy do dnia 31 grudnia 2007 r.

Wykładni art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela, także w brzmieniu nadanym po dniu 31 sierpnia 2007 r., nie można więc dokonać w oderwaniu od art. 88 ust.1, i interpretować w sposób prowadzący do różnicowania zasad przechodzenia na emeryturę nauczycieli wyłącznie według kryterium daty urodzenia dlatego, że wykładnia systemowa i celowościowa prowadzą do niebudzącego wątpliwości wniosku o autonomicznym, pełnym i wyczerpującym określeniu warunków emerytalnych wszystkich nauczycieli, bez względu na przedział wiekowy. W konsekwencji nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli w ciągu 10 lat od wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych spełnią warunki określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, a warunek rozwiązania stosunku pracy po dniu 31 grudnia 2008 r.

Z tych względów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

=====